

בשמים ופרחים בשביעית

הקדמה

א. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף מ.-: ועצים להסקה תנאי היא, דתניא: "אין מוסרין פירות שביעית לא למשרה ולא לכבוסה. רבי יוסי אומר: מוסרין. מאי טעמא דתנא קמא? דאמר קרא "לאכלה" - ולא למשרה, ולא לכבוסה. מאי טעמא דרבי יוסי? אמר קרא "לכם" - לכם לכל צרכיכם, ואפילו למשרה ולכבוסה. ותנא קמא הא כתיב "לכם"? ההוא "לכם" דומיא ד"לאכלה" - מי שהנאתו וביעורו שוה, יצאו משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן. ורבי יוסי הא כתיב "לאכלה"! ההוא מיבעי ליה "לאכלה" ולא למלוגמא. כדתניא: 'לאכלה' ולא למלוגמא. אתה אומר 'לאכלה' ולא למלוגמא, או אינו אלא ולא לכבוסה? כשהוא אומר 'לכם' הרי לכבוסה אמור, הא מה אני מקיים 'לאכלה'? 'לאכלה' ולא למלוגמא. מה ראית לרבות את הכבוסה ולהוציא את המלוגמא? מרבה אני את הכבוסה ששוה בכל אדם, ומוציא את המלוגמא - שאינה שוה לכל אדם.

בשמים שאינן נאכלין

ב. משנה מסכת שביעית פרק ז: הוורד והכפר והקטף והלוטם יש להם שביעית ולדמיהן שביעית. רש"א אין לקטף שביעית מפני שאינו פרי:

ג. דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל פרק ז הלכה יט סעיף קטז ומינים אלו יש בהן טעם, רק שאינו אוכל חשוב בפ"ע, אלא שכובשין בו שמן ושאר דברים, ועיקרו לריח. ולכן בודאי יש בו קדו"ש.

ד. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ז:א צביעין לאדם מהו שיהא עליהן קדושת שביעית? נישמענא מן הדא: [ויקרא כה ו] 'לכם' כל שהוא צורך לכם, ותני עלה: כגון אכילה ושתיה וסיכה וצביעה. יצאת מלוגמא שאינה אלא לחולין, יצאת אלונתין שאינה אלא לתפילין. רבי יונה בעי: ולמה יצאת מלוגמא שאין עליה קדושת שביעית? והתני "דן [או: וורדין] וצר וזרע איסטיס שזורעין אותן במוצאי שביעית, קדושת שביעית חלה עליהן!" מיי כדון? 'לכם' הווה לכולכם.

ה. חזון איש, שביעית יד:ט והא דתנן פרק ז' משנה ו' "הורד והכופר והלוטם יש להם שביעית", והן מיני בשמים כמו שפרש"י גדה ה, אין לפשוט מכאן דבשמים יש להן שביעית, דהתם יש להם גם טעם, וכדתנן משנה ז'...

ו. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ז:א בשמים מהו שיהא עליהן קדושת שביעית? נשמענא מן הדא: "הפרח לבן והאורז אין עליהן קדושת שביעית!" חבריאי אמרי דר"ש היא דר"ש אמר אין לקטף שביעית מפני שאינו פרי. רבי שמואל בשם רבי אבהו תפתר דברי הכל היא בהדא נסורתא .

ז. חזון איש, שביעית יד:ט דבשמים, אפ"ל אותן שאינן רק לריח ואינן ראויין לאכילה, חשיבי פירי, שחשובין פריין אצל האדם והכל מלקטין אותן.

ח. משנה ראשונה, שביעית ז:ו כל הני לריחא עבדי, וכל העשוי לריח שייך ב' שביעית, דהני נמי אם מריח בהן כמו שהן הנאתן קודם ביעורן, ואם נותנן לתבשיל הנאתן בשעת ביעורן בשעה שהתבשיל קולט הריח כלה העיקר, כמו גבי צבעים בריש פרקין.

ט. אז נדברו ד:ג ואף ששיטת הרמב"ם דאין קדושת שביעית בעצים אפילו בדבר שהנאתו וביעורו שוה, שאני בשמים דהנאת הגוף הוי כאכילה

י. דרך אמונה - ביאור ההלכה הלכות שמיטה ויובל פרק ה הלכה כב לעיל ה"ט בבה"ל הבאנו דמהר"ר זרחיה הלוי בסוכה שם משמע דאם הנאתו קודם ביעורו מקרי "אין הנאתו וביעורו שוה", ואין נוהג בו קדו"ש. וכן מוכח ברש"י ותוס' ב"ק ק"א:; שרש"י כ' שם "אבל מיני צבעים בשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע, נמצא הנאתן וביעורן שוה", ואם נימא דגם הנאתו קודם ביעורו מהני למיחל עלי' קדו"ש, למה הוצרך לכך?

יא. דרך אמונה - ביאור ההלכה הלכות שמיטה ויובל פרק ז הלכה יט

ויל"ע לפ"מ שביארנו בכה"ל בפ"ה הכ"ב בשם כמה ראשונים דהנאתן קודם ביעורן ג"כ מקרי "אין הנאתן וביעורן שוה", א"כ מאי קמבעיא לי' בבשמים? הא הנאתן קודם ביעורן!

- ואפשר משום דהנאת בשמים הוא כשמווללן להריח בהן, כמ"ש בביצה לג:, וע"י המלילה מתבער קצת בכל פעם מקרי הנאתן וביעורן שוה. ולפ"ז בהדסים שא"צ למוללן אין בהן קדו"ש, דהנאתן קודם ביעורן. ושמא גם בהדסים רגילין למוללן שעי"ז יוציא ריח טוב יותר אבל במינים שאין מוללן אותן כלל אין בהן קדו"ש...
- יתכן דהירושלמי לית לי' טעמא דהנאתו וביעורו שוה, שהרי לא נזכר בירושלמי טעם זה, ולכן מיבעי לי' בבשמים. אבל לגמ' דידן דבעי הנאתו וביעורו שוה אין בבשמים קדו"ש, ולכן השמיטו רבנו [הרמב"ם].

יב. חזון איש, שביעית יד:ט

תשמישן רק לתענוג, ומוגמר לא חשיב שוה לכל נפש לענין יו"ט, והכא לענין שביעית נמי בעינן "שוה לכל אדם"...

יג. דרך אמונה - ביאור ההלכה הלכות שמיטה ויובל פרק ז הלכה יט

ויל"ע דלכא' לא מצינו שאינו שוה לכל נפש אלא במוגמר שמעשנין על האש להוציא ריח אבל בשאר עצי בשמים או עשבי בשמים שמריחין מעצמן אפשר דזה מקרי שוה לכל נפש. אבל כנראה דס"ל למרן [חזו"א יד:ט] דעצם הנאת הריח אין זה שוה לכל נפש דלאו כ"ע צריכין לה ומתענגין ממנה וצ"ע.

יד. אז נדברו ד:ג

והרש"ס מפרש בעיית הירושלמי בבשמים בגלל שאין העיקר נבטל ונתבער אלא נשאר תמיד... דס"ל להרש"ס משום דאינו דומיא ד"לאכלה". אבל בביעור ממש, אם יצויר הנאתו לפני ביעורו יודה דחל קדושת שביעית.

טו. אז נדברו ד:ג

ואין לדון מכה השמטת הר"מ, מאחר שאפילו השמטת הר"מ המפורש בבבלי אין להכריע בזה שיטת הר"מ בודאית. ובפרט שזה רק ספק בירושלמי.

טז. אז נדברו ד:ד – דברי השואל

ומה שתירץ כת"ר השמטת הרמב"ם לדין בשמים כיון שאינו מפורש בגמ', קשה להבין, שהרי הרמב"ם הביא הירושלמי דלעיל מיניה שמיני כיבושין יש בהם קדו"ש...

יז. אז נדברו ד:ד

דבר שאינו מפורש בבבלי, ובפרט דגם בירושלמי נשאר זה בספק, אין שום הוכחה מהשמטת הרמב"ם.

יח. דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל פרק ז הלכה יט סעיף קטז

מיני בשמים שאין ראוי אלא לריח הוא בעיא דלא איפשיטא בירושלמי אם נוהג בו קדו"ש או לא ויש להחמיר:

קטפ

יט. תלמוד בבלי מסכת נדה דף ה.-:

וכי תימא כי א"ר אלעזר הלכה כר"א בד' בסדר טהרות, אבל בשאר סדרי איכא, ומי איכא? והתנן, "הורד והכופר והלטום והקטף - יש להן שביעית, ולדמיהן שביעית, יש להן ביעור ולדמיהן ביעור", וא"ר פדת: מאן תנא קטפא פירא? ר"א. וא"ר זירא, "חזי דמינך ומאבוך קשריתו קטפא לעלמא! את אמרת מאן תנא קטפא פירא ר"א, ואבוך אמר הלכה כר"א [רק] בד'!" ואם איתא, לימא ליה: "כי אמר אבא הלכה כר"א בד' - בסדר טהרות, אבל בשאר סדרי - איכא..."

א"ל ר' ירמיה לר' זירא: ואת לא תסברא דמאן תנא קטפא פירא ר"א הוא? והתנן, "ר"א אומר: המעמיד בשרף ערלה, אסור!"

- אפילו תימא רבנן, ע"כ לא פליגי רבנן עליה דר"א אלא בקטפא דגוואז [דעץ], אבל בקטפא דפירא מודו ליה; דתנן, "א"ר יהושע, שמעתי בפירוש שהמעמיד בשרף העלין, בשרף העיקרין מותר, בשרף הפגין אסור, מפני שהוא פרי."
- ואיבעית אימא, כי פליגי רבנן עליה דר"א באילן העושה פירות, אבל באילן שאינו עושה פירות מודו דקטפו זהו פרי, דתנן "ר"ש אומר: אין לקטף שביעית, "וחכ"א: יש לקטף שביעית, מפני שקטפו זהו פרי. מאן חכמים? לאו רבנן דפליגי עליה דר"א?"
  - א"ל ההוא סבא, הכי א"ר יוחנן: מאן חכמים? ר"א דאמר קטפו זהו פרי.
  - אי ר"א, מאי איריא אילן שאינו עושה פרי? אפילו אילן העושה פרי, קטפו זהו פרי! לדבריהם דרבנן קאמר להו: לדידי אפי' אילן העושה פירות נמי קטפו זהו פרי, לדידכו אודו לי מיהת באילן שאינו עושה פירות דקטפו זהו פרי. ורבנן אמרי ליה: לא שנא.

כ. תוספות מסכת נדה דף ח עמוד א "מאן תנא"

ואם תאמר, במאי פליגי? אי ביעורו והנאתו שוה, מאי טעמא דרבנן, דאפ"י עצים הוו אסירי בשביעית אי לאו דאין הנאתו וביעורו שוה, ואי אין הנאתו וביעורו שוה לא אסור בשביעית! ואין סברא לומר דפליגי אי הנאתו וביעורו שוה אי לאו. ויש לומר דודאי הנאתו וביעורו שוה, ולפי שאינו כי אם לחלוחי העץ שרו רבנן, דבטל אגב העץ. ורבי אליעזר סבר דהנאתו חשיבא והוי פירי.

כא. תוספות מסכת בבא קמא דף קא עמוד ב

ונראה ודאי קטפא הוי הנאתו וביעורו שוה ואפילו הכי אי לא הוי פירא בטיל לגבי עץ והרי הוא כאילו הוא בתוך העלין ולא יצא לחוץ אבל אי הוי פירא חשיב באפי נפשיה ולא בטיל לגבי עץ ואית ביה קדושת שביעית.

כב. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ז הלכה יט

הוורד והכופר והלוטם יש להן ולדמיהן שביעית, הקטף והוא שרף היוצא מהאילנות מן העלים ומהעיקרים אין לו שביעית, והיוצא מן הפגים יש לו ולדמיו שביעית.

פרחים ריחניים

כג. חזון איש, שביעית יד:ט

והא דתנן פ"ז מ"ו "הורד והכופר והלוטם יש להם שביעית", והן מיני בשמים כמו שפרש"י נדה ח., אין לפשוט מכאן דבשמים יש להן שביעית, דהתם יש להם גם טעם... ועיקר דינא דמתנ' אשמעינן אע"ג שאינו אוכל חשוב בפ"ע אלא שכובשין בו שמן ושאר דברים ועיקרו לריח, מ"מ נוהג בו שביעית, ולא הוי כמלוגמא דלא מקרי שוה לכל נפש...

כד. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף כו עמוד א

אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה [דאורייתא].

כה. רש"י מסכת נדה דף ח עמוד א

הורד והכופר - מין בשמים הן.

כו. אבן עזרא שיר השירים ב:ב

שושנת - יש אומרים שהוא צמח לבן ויש לו ריח טוב והוא חם מאד עד שריחו יכאיב הראש ויתכן להיותו כן יהיה פירושו מן שש כי לעולם היא ששה עלים לבנים גם בתוכו כדמות בד סעיפים ארוכים גם הם ששה ויהיה פירוש שפתותיו שושנים בריח לא בעין:

Wikipedia, *Rose*

The flowers of most species have five petals, with the exception of *Rosa sericea*, which usually has only four.

כז. שמות רבה (וילנא) פרשת כי תשא פרשה מב סימן ז

"עברו מן הדרך אשר צויתים" אין כתיב כאן אלא "סרו מהר מן הדרך", כשהיו בסיני היו שושנים וורדין, עכשיו נעשו סריות נעשו כזבים, לא עשו לא שעה ולא שתים אלא מיד סרו...

כח. בית יוסף יורה דעה סימן רצד

כתב בארחות חיים (הל' ערלה סי' יט עמ' 215) על עצי הורד כתב הראב"ד (תשובות ופסקים סי' סו) שאין חוששין להם משום ערלה ולא ראינו אדם נזהר על זה לעולם ואפשר מפני שהוא ספק ערלה בחוצה לארץ שמותר ע"כ ועל הורדים תוספות כתבו שחייב בערלה וכן כתב הרשב"א (ח"ז סי' שיב ושנו) ובמקום אחר (שם סי' שנו) כתב הראב"ד נסתפק בזה עכ"ל...

פרחים שאין להם ריח

כט. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ז:א

בשמים מהו שיהא עליהן קדושת שביעית? נשמיענא מן הדא: "הפרח לבן והאורז אין עליהן קדושת שביעית!" חברייא אמרי דר"ש היא דר"ש אמר אין לקטף שביעית מפני שאינו פרי. רבי שמואל בשם רבי אבהו תפתר דברי הכל היא בהדא נסורתא.

ל. ר' יוסף ליברמן, משנת יוסף א:לד:א

היכן מצינו שחשיבות נותנת לצמח קדושת שביעית? והגם שהרש"ס והחזו"א הנ"ל כתבו שנסורתא לא חשיב, ולכן אין עליו קדו"ש, זה ניחא, שמחמת מיעוט חשיבותו בטל לעץ, ולא יכולה קדו"ש לחול עליו, אפי' אם הוא מין בשמים, ואפי' אם נקוט שבבשמים יש קדו"ש. אבל שחשיבות עושה חלות של קדו"ש זה לא מצינו - דוגמא לזה מצאנו בעצי הסקה, שפטר הש"ס אותם מקדו"ש (בב"ק קא:): מפני שאין הנאתו וביעורו שוה, ולא הועיל להם טעמא דחשיבות...

לא. **משנה ראשונה, שביעית ז:** וכל העשוי לריח שייך ב' שביעית, דהני נמי אם מריח בהן כמו שהן הנאתן קודם ביעורן, ואם נותנן לתבשיל הנאתן בשעת ביעורן בשעה שהתבשיל קולט הריח כלה העיקר, כמו גבי צבעים בריש פרקין.

לב. **רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ה הלכה י**
מיני כבוסים כגון בורית ואהל קדושת שביעית חלה עליהן ומכבסין בהן, שנאמר "והיתה שבת הארץ לכם" לכל צרכיכם, אבל אין מכבסין בפירות שביעית [הנאכלין] ואין עושין מהם מלוגמא שנאמר "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" ולא למלוגמא ולא לזילוף ולא להקיא ולא למשרה ולא לכביסה.

לג. **כסף משנה הלכות שמיטה ויובל פרק ה הלכה י**
י"ל שלא אמרו כן אלא בפירות דשייך "לאכלה" אבל מיני כביסות דלא שייך בהם "לאכלה" שפיר מתרבו מ"לכם", אף על פי שהנאתם וביעורם אינו שוה:

לד. **ר"י קורקוס הלכות שמיטה ויובל פרק ה הלכה י**
נראה שדעת רבינו לפרש שהנאתו אינה הלישה דוקא, אלא הלבון והשרייה. ויין משעה שהשליכו הפשתים או הבגדים מתקלקל והנאתו [אינו] אלא עד ג' או ד' ימים שיהיה שרוי, או עד שיהיו הבגדים מכובסים. ומעתה בורית ואהל הנאתן וביעורן שוה, כי בעת שמתבער הבורית האהל והבגד מתכבס והוי דומיא דלאכלה...

לה. **משנה מסכת שביעית פרק ז:**
ספיהי איסטיס וקוצה יש להם שביעית ולדמיהן שביעית יש להם ביעור ולדמיהן ביעור:

לו. **רש"י מסכת בבא קמא דף קא עמוד ב**
יצאו עצים - ... מיני צבעים בשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע, נמצאו הנאתן וביעורן שוה, הלכך חיילא עלייהו שביעית.

לז. **תוספות מסכת בבא קמא דף קא עמוד ב**
שהנאתן אחר ביעורן - ... צבע, הנאתן וביעורן שוה, דהנאתן כשלו בשן ואז הוא כלה ומתבער הצבע מיום אל יום. ובקונטרס פ"ד דבשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע, ואין נראה דהא אמרן דלענין שביעית חזותא מילתא היא ולא הוי ביעורו בקליטת הצבע.

לח. **רש"י מסכת סוכה דף מ עמוד ב**
מרבה אני את הכבוסה ששוה בכל אדם - שהכל צריכין לה, כמו אכילה ששוה בכל אדם.

לט. **ר' יוסף ליברמן, משנת יוסף א: לד:**
גם יל"ע אם הנאת מראה פרחי הנוי נחשבת הנאת חיי נפש. דהנה מבואר בירושלמי (ח:ה) דבשביעית בעינן חיי נפש, דקאמר "מאן תנא כביסה חיי נפש? ר' יוסי, דתני וכו' ר' יוסי מתיר בכביסה וכו'" משמע דדבר זה מוסכם לכו"ע דבעינן בשביעית הנאת חיי נפש, אלא דר' יוסי ס"ל דכביסה חיי נפש הוא...

מ. **חשוקי חמד סוכה דף מ עמוד א**
עושה סוכתו בגינה שיש בה עצים שנשתלו בשמיטה
שאלה. ישנן גינות נוי שנשתלו באיסור שביעית, האם מותר לעשות שם סוכה כיון שנהנה מהעצים והפרחים שנשתלו באיסור?
תשובה. נראה שמעיקר הדין אין כאן איסור, וכמו שנאמר ברמב"ם (סוף פ"ג דשמיטה ויובל) שהנוטע בשביעית יעקור, ואם לא עקר, הפירות מותרים, יעו"ש. וכל שכן בנוטע עצי נוי שאינם מצמיחים פירות.

אך למעשה נראה שהנהנה מגינה שנשתלה באיסור בשנת השמיטה, מראה שאין לבו כואב על העבירות הנעשות בארצנו הק', ויש בזה משום חילול השם. כמו כן ראוי לעצום עינים ולא ליהנות מהשתילים שנשתלו בשביעית באיסור. והעושה כך יתברך מהשי"ת ויתן השי"ת ויחזור בתשובה שלימה. וכעין מה שנאמר בחזו"א (או"ח סימן לח סק"ד) וז"ל: זרם חשמל הנעשה בתחנת חשמל, ע"י ישראל שאינו משמר שבתו, אסור ליהנות ממנו, ואף אם הוא באופן שיש היתר בשמוש מן הדין, אסור להשתמש בו, מפני שיש בשימוש איסור חילול ה', שאינו חס לכבוד שמים... והנהנה ממעשיו מעיד ח"ו, שאין ליבו כואב על חילול שבת, ויהא רעוא שישוכו בתשובה שלימה במהרה, יעו"ש. וה"ה בעניננו, הגע עצמך אם אדם היה שותל נטיעות שהיו מרגיזות ומעליבות אותו, ברור שלא היה נהנה לראותם, ואיך יערב לבו לראות גנות שמרגיזות את אבינו שבשמים, ונאמר בירושלמי (שביעית פ"ט ה"ו) וז"ל: ר' חזקיה הוי קאים בשוקא דקיסרין, חמי חד טעיון עלל מן איסורי, הפך אפוי דלא מחמיניה תני פרק, כל כך למה? כדי שיעשה מקומו הוכיח, שמע ר' יעקב בר אחא ואמר: אמה דהן ילדה בר! [פירוש: ר' חזקיה ראה אחד הפורק משא של פירות שביעית שלקטן בשוק של קיסרין, הפך ר' חזקיה את פניו, כדי להוכיח אנשי

מקומו שעשה שלא כדין ושלא ילמדו ממעשיו, שמע ר' יעקב בר אחא ואמר: אשרי אמו של ר' חזקיה שילדה בן חשוב כזה]. גם הנוסע באוטובוס ורואה נטיעות של שביעית שנשתלו באיסור עליו לעשות כך, ואף אם אין לו למי להוכיח הרי זו מחאה של עצמו שתתקבל לרצון לפני אבינו שבשמים. ואשרי המוחה ונמנע מליהנות מאיסור ועוצם עיניו מראות רע, וע"כ נראה שראוי שלא יעשה שם סוכתו.

אם אין קדושת שביעית בהם, האם מותר לקנותם?

מא. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת מעשרות פרק ה:ג

רבי ירמיה בעי כרכמין מהו שיהו מותרין משום ספיחין? התיב רבי תנחום בר ירמיה, והתנינן "והחשוד על השביעית אין לוקחין מהן פשתן, אפילו סרוק", ופשתן לאו קיסמין [כמו כרכמין] הוא? אמר רבי חיננא מפני זרעה [שבתוכה].

מב. ספרא בהר פרשה א

"את ספיח קצירך לא תקצור", מיכן סמכו חכמים על הספיחים שיהו אסורים בשביעית:

מג. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד:ב

ומדברי סופרים שיהיו כל הספיחים אסורין באכילה, ולמה גזרו עליהם? מפני עוברי עבירה, שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך שדהו בסתר, וכשיצמח יאכל מהם ויאמר ספיחים הן, לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית.